

29 вересня 2020 року виповнюється 175 років від дня народження Карпенка-Карого (справжнє ім'я – Іван Карпович Тобілевич), видатного українського драматурга, актора, режисера, театрального діяча, одного із основоположників українського професійного театру. Псевдонім Карпенко-Карий поєднає в собі ім'я батька та улюбленого літературного персонажа - Гната Карого - героя п'єси Т. Шевченка "Назар Стодоля".

Народився Іван Карпович Тобілевич 29 вересня 1845 р. в с. Арсенівка поблизу Єлисаветграда. Його батько походив із старовинного збіднілого дворянського роду й змушений був працювати прикажчиком у поміщицькому маєтку, а мати була простою селянкою.

Хлопець закінчив чотири класи Бобринецького повітового училища і через матеріальну скруту, з чотирнадцяти років став працювати. Спочатку працював писарчуком станового пристава в містечку Мала Виска, пізніше став канцеляристом міської управи. Майже двадцять років служив І. Тобілевич у різних канцеляріях та займав посади від писаря до секретаря міського поліцейського управління.

В 1863 р. у Бобринці на Єлисаветградщині утворився драматичний гурток, і одним з найактивніших його учасників став І. Тобілевич. Він був і керівником, і режисером, і актором, беручи участь у створенні вистав за п'єсами Островського, Гоголя, Грибоєдова, Мольєра, Шіллера, Котляревського, Квітки-Основ'яненка, грав різні ролі у тих п'єсах.

У 1864 р. влаштувався на службу до повітового суду, наступного року переїхав до Єлисаветграда, де працював столоначальником повітового поліцейського управління, брав участь у аматорських виставах Тарновського, публікував літературно-критичні статті, познайомився з творами західноєвропейських письменників, філософів, соціологів, став членом нелегального народовольського гуртка Опанаса Михалевича.

У 1870 р. Іван Карпович одружився з Надією Тарковською. Як посаг отримав родинний хутір Тарковських. Надія Карлівна народила йому семеро дітей. У 1881 р. І. Тобілевич втратив дружину, а наступного року померла їх дочка Галина. Після смерті дружини назвав маєток на її честь Надєждівкою (тепер - заповідник-музей І. К. Карпенка-Карого Хутір Надія).

У 1881 р. Іван Карпович написав оповідання «Новобранець», яке було опубліковане в 1883 р. під псевдонімом Гнат Карий. За неблагонадійність був звільнений із посади секретаря поліції. Вступив до театральної трупи М. Старицького. У 1883 р.

одружився вдруге, з Софією Дітковською, хористкою трупи М. Старицького

У 1884 р. І. Тобілевича заарештували за участь у діяльності гуртка та за допомогу політичним «злочинцям» і вислали до Новочеркаська. Там він працював ковалем, пізніше відкрив палітурну майстерню. У засланні написав свою першу драму «Чабан» («Бурлака»), а також п'єси «Бондарівна», «Розумний і дурень», «Наймичка», «Безталанна».

У 1886 р. в Херсоні був виданий перший «Збірник драматичних творів» І. Карпенка-Карого, до якого увійшли драми «Бондарівна» і «Хто винен?» та комедія «Розумний і дурень», а в 1887 р. опубліковано «Наймичку». Але їх майже не купували, бо публіка не була привчена читати п'єси.

Навесні 1887 р., отримавши дозвіл на звільнення, повернувся з дружиною Софією в Україну й оселився на хуторі Надія, названому на честь першої дружини.

У 1888 р. з І. Карпенка-Карого зняли гласний нагляд. Діставши громадянські права, Карпенко-Карий вступив до трупи свого брата Миколи Садовського, а пізніше приєднався до нової театральної трупи, створеної його братом Панасом Саксаганським, у якій активно працював як артист, режисер, драматург до кінця життя.

Працюючи на сцені як професійний актор, І.Тобілевич створив ряд неповторних сценічних образів, які є справжнім скарбом створюваного ним реалістично-побутового театру і передумовою виникнення модерного театру. Його акторська палітра мала широкий діапазон - від яскраво комедійних (Мартин Боруля, Терешко Сурма, Прокіп Шкурат) до героїчно-романтичних (Назар Стодоля) образів. Для Тобілевича-актора, за свідченням сучасників, було характерним філософське розуміння й узагальнення життя. Він сягав вершин простоти і правдивості, опираючись на психологічну заглибленість, безпосередність і щирість гри. Кожен його персонаж позначений особливим українським колоритом.

У 1897 р. склав записку до з'їзду сценічних діячів у Москві, присвячену переслідуванню українського театру, яку з трибуни з'їзду виголосив П. Саксаганський.

У 1900-1904 рр. написав п'єси «Хазяїн», «Суєта», «Житейське море».

У 1906 р. Іван Карпович захворів, здоров'я погіршувалося, лікування не допомагало. Він залишив сцену й виїхав на лікування до Німеччини. 15 вересня 1907 р. І. К. Карпенко-Карий помер після тяжкої хвороби у Берліні, де перебував на лікуванні. Тіло перевезли в Україну і поховали на хуторі Надія.

За двадцять років творчої діяльності І. Карпенко-Карий написав близько двох десятків п'єс різних жанрів. Серед них - побутові драми з життя села, гостросатиричні комедії, історичні трагедії, тощо. Поряд з п'єсами М. Кропивницького і М. Старицького драматичні твори І. Карпенка-Карого стали основою репертуару українського реалістичного театру, який здобув широку славу не тільки на Україні, а й далеко за її межами і посів помітне місце в історії культури нашого народу.